

Томчаковська Ю. О.,

кандидат філологічних наук, доцент,

в. о. завідувача кафедри іноземних мов № 2

Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОЗНАКА *WITCHCRAFT* ЯК СКЛАДНИК АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ *CHARM*

Анотація. Мета статті полягає у виявленні ролі понятійної ознаки *witchcraft* у структурі англomовного концепту *CHARM*. Матеріалом аналізу виступали тлумачні та етимологічні словники англійської мови. У роботі використано такі методи дослідження: етимологічний аналіз, дефініційний аналіз, концептуальний аналіз, контекстуально-інтерпретаційний метод. У цьому дослідженні зроблено спробу врахувати різні підходи до структурування концепту, зокрема лінгвокультурного концепту. При цьому важливою є наступна теза: в структурі концепту неодмінно повинно відобразитися вихідне сприйняття народом відповідного феномена, його осмислення на понятійному рівні, а також інші уявлення про нього, що виникають як результат безперервної взаємодії людини з навколишнім світом. Ми вважаємо, що мотиваційні і понятійні ознаки є первинними або базовими, інші ознаки є вторинними і можуть варіюватись у кількості і способах номінації. Проведений дефініційний аналіз показав, що понятійна ознака *witchcraft* у структурі англomовного концепту *CHARM* представлена такими лексичними одиницями: *ENCHANTMENT*, *SPELL*, *WITCHCRAFT*, *WITCHERY*, *BEWITCHMENT*, *BEWITCHERY*, які можна трактувати як назви відповідних субконцептів. Таким чином, понятійними конститuentами англomовного концепту *CHARM* як незрозумілої магічної чаклунської властивості є субконцепти *ENCHANTMENT*, *SPELL*, *WITCHCRAFT*. В англійській мові поняття «чаклунські чари» являє собою щось відчутне, сприймається як матеріальні об'єкти. На основі проведеного дефініційного аналізу робимо висновок про те, що в зазначених дефініціях цих лексем містяться такі сигніфікативні компоненти: (1) СУБ'ЄКТ (ФЕНОМЕН) – *state, situation, ability to control*, (2) ВЛАСТИВІСТЬ СУБ'ЄКТА (ФЕНОМЕНА) – *spell*, (3) Об'єкт – *people*, (4) АТРИБУТ – *magical*. Перспективним продовженням цього дослідження є аналіз вербалізації концепту *CHARM* на матеріалі англomовного дискурсу та його контрастивні характеристики.

Ключові слова: концепт, мотиваційна ознака, понятійна ознака, *charm*, *witchcraft*.

Постановка проблеми. Когнітивна лінгвістика – одна з найбільш стрімко поширюваних шкіл теоретичної лінгвістики з процвітаючими міжнародними когнітивними лінгвістичними спільнотами і національними когнітивними асоціаціями в багатьох країнах по всьому світу. Завдяки своїй міждисциплінарній природі це одна з найбільш розвинених та перспективних областей дослідження в рамках когнітивної науки [1]. Незважаючи на велику кількість теоретичних праць та досліджень конкретних мовних явищ із позицій когнітивістики, поза увагою вчених все ще залишаються чимало концептів, серед яких і англomовний концепт *CHARM*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під концептом розуміємо ментальний комплекс, певним чином організовану різносубстратну одиницю знань, яка є включеною до свідомості людини та її колективне несвідоме. Так, до складу ментально-психонетичного комплексу О.О. Селіванова включає такі компоненти: 1) вербалізований компонент мислення, що містить знання про мову, що існують у мовній формі або у вигляді текстової, дискурсивної інформації і становлять будь-які способи опису світу (наукові, художні, фольклорні), які позначилися на нашій концептуальній моделі; 2) невербалізований компонент мислення (досвідні, образні, математичні знання, знання культури, мистецтва та ін.); 3) образи (гештальти), здатні мати невербальний і вербальний статус; 4) психічні функції: відчуття, інтуїція, трансценденція, які корелюють із мисленням у пізнавальних процесах, у тому числі з використанням мови; 5) рефлексії в ментально-психонетичному комплексі, які ґрунтуються на архетипах колективного несвідомого [2, с. 112–114].

Детальний опис структури концепту пропонує М.В. Пименова, яка виділяє в ній шість класів ознак: мотивуючі, понятійні, образні, ціннісні, оцінні і символічні [3, с. 17]. Своєю чергою В.І. Карасик, розуміючи концепт як багатовимірне ментальне утворення, виділяє три істотних ознаки концепту: понятійну, образну і ціннісну складові частини [4, с. 183].

У цьому дослідженні зроблено спробу врахувати різні підходи до структурування концепту, зокрема, лінгвокультурного концепту. При цьому важливою є теза: в структурі концепту неодмінно має відобразитися вихідне сприйняття народом відповідного феномена, його осмислення на понятійному рівні, а також інші уявлення про нього, що виникають як результат безперервної взаємодії людини з навколишнім світом. Ми вважаємо, що мотиваційні і понятійні ознаки є первинними або базовими, інші ознаки є вторинними і можуть варіюватись у кількості і способах номінації.

Мета статті полягає у виявленні ролі понятійної ознаки *witchcraft* у структурі англomовного концепту *CHARM*. Матеріалом аналізу виступали тлумачні та етимологічні словники англійської мови.

Під час лінгвістичного аналізу використано загальнонаукові методи (*аналіз, порівняння*) та спеціальні лінгвістичні методи: *етимологічний аналіз* – для виявлення мотиваційних ознак концепту, *концептуальний аналіз* – для окреслення понятійного складника досліджуваного концепту за допомогою *дефініційного аналізу, контекстуально-інтерпретаційний аналіз* – для тлумачення реалізації когнітивних ознак вербалізованого концепту *CHARM* в англomовній лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу. У тлумачних словниках англійської мови лексема *charm* представлена чотирма семемами: (1) *charm = the power or quality /* сила або якість людини / предмета, (2) *charm = a small ornament worn on a necklace or bracelet /* невеликий амулет, намисто або браслет, (3) *charm = an object, act, or saying believed to have magic power = a magic spell; enchantment /* об'єкт, дія або висловлювання, що володіє магічною силою, чаклунство, чари, (4) *charm = one of six flavours of quark /* один із шести кольорів кварків, (5) *charm = quick links menu /* чудо-кнопка, ряд елементів інтерфейсу.

Мотиваційні ознаки концепту CHARM визначаються етимологією англійської лексеми *charm*, яка походить від давньофранцузького *charme* і позначає “*magic charm, magic, spell*” або “*incantation, song, lamentation*” (пор. OFr *charme* <Lat. *Carmen = enchantment, religious formula* <Lat. *canere = to sing = chant* [із дисиміляцією -n- в -г- перед -m- в інтермедіальній позиції] <* *canmen* <Lat. *germen “germ”, <* genmen*)). Первинна номінація (давньофранцузького походження) поняття *charm*, зафіксована в XII столітті, пов'язувалася, таким чином, із заклинаннями або читанням віршів із магічною силою. Я. Грім у «Німецькій міфології» вказував, що «ще більшою силою, ніж трава або каміння, володіє вимовлене слово, і всі народи використовують його для благословення або прокляття. Однак, щоб мати силу, вони мають бути ретельно відібраними, добре підігнаними ритмічними словами, повинні володіти ритмом і тоном; таким чином, вся сила промови, виголошеної священником (жерцем), лікарем, магом, пов'язана з поезією» [5].

Проведений дефініційний аналіз показав, що понятійна ознака *witchcraft* у структурі англійського концепту CHARM представлена такими лексичними одиницями: ENCHANTMENT, SPELL, WITCHCRAFT, WITCHERY, BEWITCHMENT, BEWITCHERY, які можна трактувати як назви відповідних субконцептів.

Enchantment. Англійська лексема *enchantment* також походить від давньофранцузького *encantement* і позначає “*act of magic or witchcraft; use of magic; magic power*” (пор. OFr *encantement “magical spell; song, concert, chorus”, < enchanter “bewitch, charm”, < Latin incantare “enchant, cast a (magic) spell upon”, <in- “upon, into” (see in- (2)) + cantare “to sing” (див. chant (дієсл.)). Використовується у фігуративному значенні “allurement” з 1670 року (пор. Old English *galdor “song”, = “spell, enchantment”, <galan “to sing”, which also is the source of the second element in nightingale*) [6].*

SPELL. Етимологія англійської лексеми *spell* (п. 1) (заклинання, чари) висходить до протогерманського *spellam* і позначає “*read letter by letter, write or say the letters of*” (пор. Old English *spell “story, saying, tale, history, narrative, fable; discourse, command”, < Proto-Germanic * spellam = spell, nopivniamu також Old Saxon *spel / Old Norse *spjall, Old High German *spel, Gothic *spill “report, discourse, tale, fable, myth”*) [7].****

Приблизно з 1200 року *spell* як «висловлювання, щось сказане, заява, ремарка» використовується в значенні “*set of words with supposed magical or occult powers, incantation, charm*” / «набір слів нібито з магічною або окультною силою, змова, заклинання», вперше зафіксовано в 1570 р.; звідси – будь-який засіб або причина магічних чар. Термін “*spell*” зазвичай використовується для позначення магічних процедур, що завдають шкоди або змушують людей діяти проти своєї волі, на відміну від замовлянь для зцілення, захисту тощо [8]. У дав-

ньоанглійській мові *spell* мало також значення «доктрина, проповідь, релігійне повчання; Євангеліє, книга з Біблії» (пор. Old English *godspel “gospel, glad tidings announced by Jesus; one of the four gospels” < god “good” (see good) + spel “story, message”*) [8].

Лексема *spell* (п.1) визначається таким чином:

1) *a form of words used as a magical charm or incantation –* набір слів, який використовується для магічних заклинань або замовлянь; *an ability to control or influence people as though one had magical power over them [as modifier] denoting or relating to sexually suggestive or mildly pornographic photography or publications –* «здатність керувати людьми або впливати на них, так, ніби в людини є магічна влада над ними [в якості модифікатора], позначаючи або будучи пов'язаним із непристойними фотографіями або публікаціями» [9];

2) *a spoken word or form of words held to have magic power, a state of enchantment; a strong compelling influence or attraction –* «вимовлене слово або набір слів, які нібито мають магічну силу, стан зачарованості; сила впливу або тяжіння» [10];

3) *spoken words that are thought to have magical power, or (the condition of being under) the influence or control of such words –* «вимовлені слова, які нібито мають магічну силу або (стан перебування під) впливом або контролем таких слів» (наприклад: *The witch cast / put a spell on the prince and he turned into a frog /* Відьма зачарувала принца, і він перетворився на жабу) [11];

4) *A spell is a situation in which events are controlled by a magical power –* закляття – «це ситуація, в якій події управляються магічною силою» (наприклад: *They say she died after a witch cast a spell on her. ... the kiss that will break the spell /* Кажуть, що вона померла після того, як відьма її зачарувала ... поцілунок, який розвіє чари) [11].

З компонентом *spell* в англійській мові утворено велику кількість виразів, які пов'язані з прямим значенням цього слова «зачарувати, здійснювати магічні дії» (*bind a person by a spell* «чаклунством підпорядкувати собі людину», *break a hex spell* «зняти порчу», *break a spell, lift the spell* «порушити зачарування, розсіяти чари, зняти закляття», *cast a spell on somebody* «зачарувати», *weave a spell* «використовувати свої чари, зачарувати», види чаклунства (*ague spell* «знахарська засіб проти лихоманки», *night spell* «замовляння, що насилає сни» та ін.)). У цих прикладах ми бачимо, що в англійській мові поняття «чаклунські чари» являє собою щось відчутне, сприймається як матеріальні об'єкти, наприклад, *cast a spell* (букв. «метати чари» як блискавки), *weave a spell* (букв. «плетсти чари» як мережу, павутиння, мережива) [11].

WITCHERY, [WITCHCRAFT, BEWITCHMENT, BEWITCHERY]. Етимологія англійських лексем *witchcraft, witchery, bewitchment, bewitchery* (чаклунство; чорна магія; чари, чарівність) походить від загального давньоанглійського кореня *wicce* і позначає «*female magician, sorceress*» «чарівниця, чаклунка», а в більш пізньому вживанні «*a woman supposed to have dealings with the devil or evil spirits and to be able by their cooperation to perform supernatural acts*» – жінка, яка нібито спілкується в дияволом або злими духами для здійснення надприродних дій (пор. Old English *wicca sorcerer, wizard, man who practices witchcraft or magic, “<гл. wiccian” to practice witchcraft* «<Low German *wikken, wicken*» to use witchcraft, «*wikker, wicker*» *soothsayer* «= провісник, віщун). *Witchcraft* було оголошено

злочином в англійському законодавстві в 1542 р.; пік судових розглядів припав на період із 1580 по 1640 року, а потім різко знизився після 1660 р. Останній процес в 1717 р. закінчився виправдувальним вироком. Закон про відомство “The Witchcraft Act” був скасований в 1736 р. [5].

При всій синонімічності всіх чотирьох варіантів розглянемо дефініції кожного з них, щоб визначити можливі нюанси в їх значеннях: *witchcraft* (1) «чаклунство»; «чорна магія»; 2) «чари, чарівність») «*the practice of magic, esp. Black magic; the use of spells and the invocation of spirits*» – «застосування магії, особливо чорної магії, використання заклинань і покликання духів» [7]; *witchery* (1a) «чаклунство»; «чорна магія»; 1b) чари (дія чорної магії); 2) чарівність, чарівність, красу, чари»): 1a) «*the act or power of bringing magical or preternatural power to bear or the act or practice of attempting to do so*» – дія або здатність мати магічний або протиприродний вплив або спроба здійснення таких дій, 1b) «*the influence of magic or sorcery*» – вплив магії або чаклунства, 2) «*fascinating or bewitching influence or charm*» – захопливий або чарівний вплив, або чарівність [10]; *bewitchment* (1. чаклунство; 2. заклинання, магічні слова, 3. чарівність, чарівність, красу, привабливість) «*the act or power of bewitching, a spell that bewitches; the state of being bewitched*» – дія або здатність зачарувати; стан зачарування [11]; *bewitchery* (1. чаклунство; чари; 2. чарівність, чарівність) «*the power to control natural forces through supernatural means*» – здатність керувати природними силами за допомогою надприродних засобів (наприклад: *would have thought that only an act of bewitchery could make snow fall in Florida, but the state has a history of modest snow accumulations* / здається, що тільки чаклунство може змусити сніг випасти у Флориді, однак незначні снігові опади фіксувалися в штаті в минулому) [10]. Ми бачимо, що всі наведені дефініції збігаються у першій семемі *witchcraft* = *the practice of magic*, пов’язаній із чаклунством, чорною магією, заклинанням, магічними словами, при цьому різняться певними відтінками значень, наприклад, *witchery* може включати в себе *witchcraft*, яке розуміється як «мистецтво, ремесло чаклунки».

Друга семема *witchcraft* = *attractive or fascinating qualities, charm* також є спільною для всіх чотирьох варіантів і виступає в ролі метафори поняття чарівність, яке має чаклунський, відьомський характер. Друге значення лексем *witchcraft, witchery* може бути переносним для позначення сильних почуттів, закоханості, коли закоханий втрачає голову від предмета своєї любові і порівнює її з милою відьмою, наприклад, відома пісня Френка Сінатри «Witchcraft», виконана в дуєті з Анітою Бекер (*It's such an ancient pitch But one I would not switch 'cause there's no nicer witch than you* / Адже немає миліше відьмочки, ніж ти).

Висновки. Таким чином, понятійним конститuentами англійського концепту CHARM як незрозумілої магічної чаклунської властивості є субконцепти ENCHANTMENT, SPELL, WITCHCRAFT. На основі проведеного дефініційного аналізу робимо висновок, що в зазначених дефініціях цих лексем містяться такі сигніфікативні компоненти: (1) СУБ’ЄКТ (ФЕНОМЕН) – *state, situation, ability to control*, (2) ВЛАСТИВІСТЬ СУБ’ЄКТА (ФЕНОМЕНА) – *spell*, (3) Об’єкт – *people*, (4) АТРИБУТ – *magical*.

Перспективним продовженням цього дослідження є аналіз вербалізації концепту CHARM на матеріалі англійського дискурсу та його контрастивні характеристики.

Література:

1. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh, 2007. 252 p.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Пименова М.В. Концепт СЕРДЦЕ: Образ. Понятіє. Символ : монографія. Кемерово : КемГУ, 2007. 500 с.
4. Карасик В.И. Языковые ключи. Москва : Гнозис, 2009. 406 с.
5. Klein E. A comprehensive etymological dictionary of the English language. I-II. Amsterdam, 1966–1967. 1776 p.
6. Liberman A. A. Bibliography of English Etymology: Sources and Word List. University of Minnesota Press, 2009. 974 p.
7. Longman Dictionary of English Language and Culture. Edinburgh Longman, 1998. 1568 p.
8. Online Etymology Dictionary. URL: <http://www.etymonline.com>
9. Skeat W. W. Etymological dictionary of the English language. New-York: OUP, 1963. 824 p.
10. The American Heritage Dictionary. URL: <http://ahdictionary.com/>
11. The Merriam-Webster Unabridged. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary>

Tomchakovska Yu. Conceptual feature *witchcraft* as a constituent of the English concept CHARM

Summary. The purpose of the article is to identify the role of the conceptual feature *witchcraft* in the structure of the English concept CHARM. The analysis was based on the material of explanatory and etymological dictionaries of the English language. The following research methods are used in the work: etymological analysis, definition analysis, conceptual analysis, contextual-interpretative method. In this study, an attempt is made to take into account different approaches to structuring the concept, in particular, the linguocultural concept. The following thesis is important: the structure of the concept must reflect the initial perception of the people of the phenomenon, its understanding at the conceptual level, as well as other ideas about it that arise as a result of continuous human interaction with the outside world. We believe that motivational and conceptual features are primary or basic, other features are secondary and may vary in their number and methods of nomination. The definition analysis showed that the conceptual feature *witchcraft* in the structure of the English concept CHARM is represented by the following lexical units: ENCHANTMENT, SPELL, WITCHCRAFT, WITCHERY, BEWITCHMENT, BEWITCHERY, which can be interpreted as names of the corresponding subconcepts. Thus, the conceptual constituents of the English concept CHARM as an incomprehensible magical sorcery property are the subconcepts ENCHANTMENT, SPELL, WITCHCRAFT. In English, the understanding of “sorcery” is something tangible, perceived as material objects. Based on the definition analysis, we conclude that definitions of these lexemes contain the following significant components: (1) SUBJECT (PHENOMENON) – *state, situation, ability to control*, (2) PROPERTY OF THE SUBJECT (PHENOMENON) – *spell*, (3) Object – *people*, (4) ATTRIBUTE – *magical*. A promising continuation of this study is the analysis of the verbalization of the concept CHARM on the material of English discourse and its contrasting characteristics.

Key words: concept, motivational feature, notional feature, charm, witchcraft.